

Van-e a jövedelmi egyenlőtlenségnek optimális szintje?

Egyáltalán mérhető-e a jövedelmi egyenlőtlenség?

Szerző: Harangozó Gábor / habil. docens, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet

A jövedelmi egyenlőtlenség problémája

A közgazdasági gondolkodásban régóta nagy figyelmet szentelnek a jövedelmi (és a vagyoni) egyenlőtlenségnek. Vajon van-e az egyenlőtlenségnek optimális szintje? Egyrészt a jelentős különbségek társadalmi feszültségekhez vezetnek, a leszakadó társadalmi rétegek helyzete pedig nemcsak az érintettek, hanem az egész társadalom számára kihívást jelent. Másrészt viszont a jövedelmek [akár jelentős] különbsége lehet például az elvégzett eltérő mennyiségű és minőségű munka logikus következménye. Ennek hiánya sokakat meggátolna abban, hogy jelentős, átlagon felüli mértékben járuljanak hozzá a közösség céljainak eléréséhez.

Sokan kritizálják a bruttó hazai termék (GDP) mutatót többek között amiatt, mert nem veszi figyelembe a jövedelmi egyenlőtlenségeket és így akár hosszabb távon is nőhet úgy, hogy közben paradox módon a társadalom nagyobb részének csökken a jövedelme [Kerekes, 2007]. Persze, ahogyan ezt a szerző is hozzáteszi, ez a hiányosság nem magának a GDP-nek, mint a hozzáadott értéket mérő gazdasági mutatónak tulajdonítható, sokkal inkább annak, ha a GDP-t általános, jóléti indikátornak tekintjük.

A jövedelmi egyenlőtlenségeket az ENSZ 2015-ben elfogadott fenntartható fejlődési keretrendszere, az Agenda 2030 [ENSZ, 2015] is kiemelt területként kezeli, a 17 fő célból ez az egyik, egészen pontosan a 10. Az egyenlőtlenségek csökkentése az országok között és azokon belül elnevezésű fő célon belül több alcél jelenik meg, például „2030-ig fokozatosan megvalósítani és fenntartani a népesség jövedelmi szempontból alsó 40%-ának a nemzeti átlagnál nagyobb mértékű jövedelemnövekedését” vagy a „kapcsolódó szakpolitikák – különösen pénzügyi, bér- és szociális védelmi politikák – elfogadása és a nagyobb egyenlőség fokozatos megvalósítása”. Más célok [1. A szegénység minden formájának felszámolása a világon és 2. Az éhezés megszüntetése] részben kapcsolódnak a jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, míg

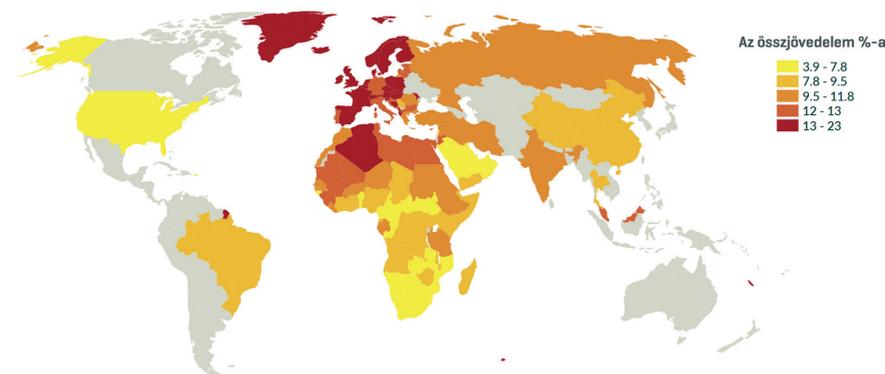
az 5. A nemi egyenlőtlenségek felszámolása és a nők egyenjogúságának biztosítása, az egyenlőtlenség más vonatkozásaira koncentrálnak.

A 10-es cél legfrissebb, 2019-es előrehaladási jelentése szerint [ENSZ, 2020] „...a 2011–2016 közötti időszakban összehasonlítható adatokkal rendelkező 92 ország több mint felében a népesség alacsonyabb jövedelmű 40%-ának a jövedelme a nemzeti átlagokhoz képest magasabb ütemben nőtt; ugyanakkor ez a 40%-ot kitevő csoport a teljes jövedelemből és fogyasztásból továbbra is kevesebb, mint 25%-ban részesedett. Sok helyen komoly aggodalomra ad okot, hogy a jövedelem egyre növekvő hányada kerül a társadalom felső 1%-ához”. Látható tehát, hogy van esély a jövedelmi olló nyílását „lefelé”, a legszegényebb csoportok további leszakadása irányába megállítani, de „felfelé”, a

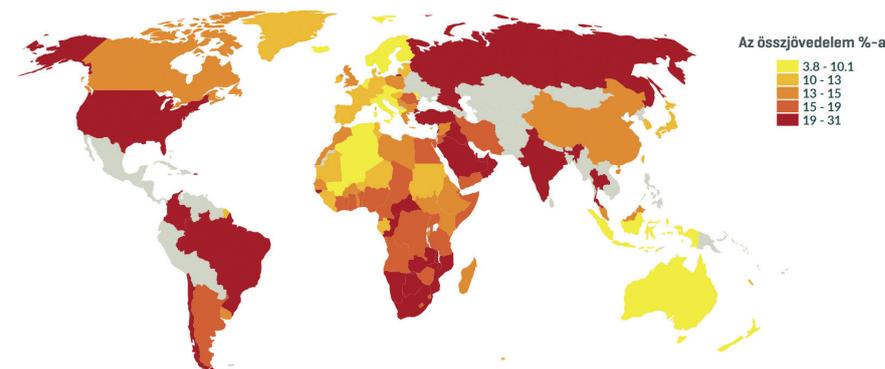
top 1% irányába tovább nyílik. Ugyanakkor, ahogyan azt jól mutatja az 1. és a 2. ábra, a jelentés nem emeli ki, hogy a világ sok régiójában a legfelső 1% jövedelme többszörösen meghaladja a legalsó 40%-ét, míg az utóbbi csoport 25%-osnál kisebb részesedése több országban, például az Egyesült Államokban, illetve számos afrikai országban, mindössze 4-7%.

A jövedelmi egyenlőtlenségeket ugyanakkor nemcsak országokon belül, hanem országok között is értelmezni lehet, ez a nemzetközi migráció egyik fontos hajtóereje. Nagy Zita Barbara kutatása szerint a külföldön dolgozó magyarok átlagosan 4-5-ször annyit keresnek, mint amennyit itthon keresnének, és a legtöbben kinti fizetésük 2,5-szereséért sem jönnének haza [Nagy, 2018].

1. ábra: A népesség legalacsonyabb jövedelmű 40%-ának részesedése az összjövedelemből [forrás: World Inequality Database]

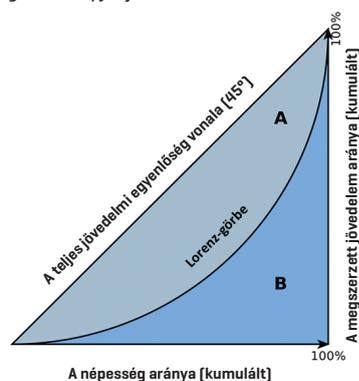
2. ábra: A népesség legmagasabb jövedelmű 1%-ának részesedése az összjövedelemből [forrás: World Inequality Database]

Az egyenlőtlenség mérése

A jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenség egyik legelterjedtebb mérőszáma a Gini-index (vagy Gini-koefficiens), amely általános értelemben véve gyakorisági eloszlások egyenlőtlenségének mérésére is alkalmas. Értéke, amely 0 és 1 közé eshet, könnyen értelmezhető, a nagyobb érték az egyenlőtlenség magasabb szintjét jelenti. A jövedelemmel összefüggésben a 0 érték azt jelenti, hogy egy közösség minden tagja azonos jövedelemhez jut, míg az 1-es érték esetében az összes jövedelem egyetlen embernek jut. A mutató pontos jelentését és kiszámításának módját a Lorenz-görbén keresztül érthetjük meg könnyen (3. ábra).

3. ábra: A Gini-index alapjául szolgáló Lorenz-görbe [forrás: saját szerkesztés a Wikipédián található angol nyelvű grafika alapján]

A Lorenz-görbét úgy kapjuk meg, hogy egy adott közösség (például egy ország népességének) tagjait jövedelmük szerint sorba rendezzük a legalacsonyabbtól a legmagasabb jövedelműig (vízszintes tengely), és minden ponthoz hozzárendeljük, hogy mekkora arányban részesül a közösség adott része a közösség összjövedelméből (függőleges tengely). Ha a jövedelem eloszlása teljesen egyenletes lenne, akkor a Lorenz-görbe a 45°-os egyenessel esne egybe, azaz a lakosság legszegényebb X%-a a teljes jövedelem X%-ából részesülne, az X bármilyen értéke mellett. Szélsőségesen egyenlőtlen jövedelemeloszlás esetén viszont a görbe szinte „rátapad” a tengelyekre. Általános esetben a Gini-index értéke megegyezik a jövedelmi egyenlőség vonala és a Lorenz-görbe által határolt terület (A) és a jövedelmi egyenlőség vonala alatti teljes terület (A+B) hányadosával, értéke tehát $A/(A+B)$.

A Világbank legfrissebb adatai alapján a Gini-index értéke Szlovéniában a legalacsonyabb (0,24), míg a Dél-Afriai Köztársaságban a legmagasabb (0,63); Magyarország esetében a mutató értéke 2017-ben 0,31 volt, ami a világlátnál jóval kisebb jövedelmi egyenlőtlenséget

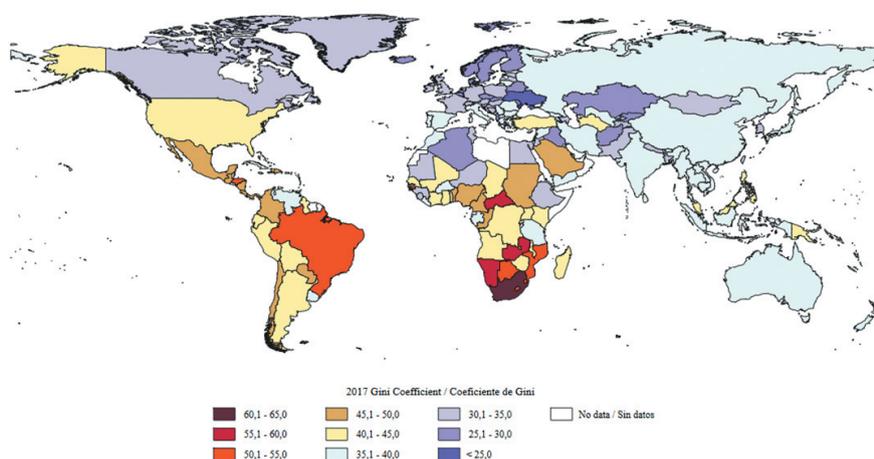
mutat. Az országok többségében a Gini-index értéke 0,25 és 0,5 között van, ahogyan azt a 4. ábra is mutatja.

Az ábra alapján elmondható, hogy a világlátnak képest kisebb jövedelmi egyenlőtlenségek jellemzik az európai országok nagy részét, beleértve a kontinens nyugati, illetve keleti, poszt-szocialista felét, leszámítva a déli periferiát és Oroszországot. A világlátnak képest kifejezetten magasak a jövedelmi különbségek Dél-Amerikában és Afrika legnagyobb részén, de az Egyesült Államokban is.

A Gini-index nemcsak az egyes országok szintjén értelmezhető, hanem országok között is. Szigeti és Tóth (2014) tanulmánya alapján 1820 és 2012 között az országok közötti egyenlőtlenség Gini-indexe jelentősen, 0,16-ról 0,54-re nőtt, míg ha a világot egyetlen országnak értelmezzük, akkor ugyanebben az időszakban 0,49-ről 0,66-ra változott az értéke.

További, jövedelemkülönbségek vizsgálatára alkalmas mutatószám még az Élhető-Frigyes-index (amely két magyar statisztikusról, Élhető Ödönről és Frigyes Ervinről lett elnevezve), amely az átlag feletti jövedelműek átlagának és az átlag alatti jövedelműek átlagának hányadosa. Értéke teljes jövedelmi egyenlőség esetén 1, szélsőséges egyenlőtlenség esetén bármilyen magas értéket felvehet. Dusek és szerzőtársai (2014) területi jövedelmi egyenlőtlenségek számszerűsítésére is alkalmasnak tartják. A szerzők használják még a Robin Hood-indexet is, amely azt mutatja meg, hogy az átlag feletti jövedelműektől az összjövedelem mekkora %-át kell elvonni és a „szegények között szétosztani” ahhoz, hogy a jövedelemeloszlás teljesen egyenletes legyen. A mutató értéke teljes jövedelemegyenlőség esetén 0%, extrém jövedelemegyenlőtlenség esetén 50%.

4. ábra: A népesség legalacsonyabb jövedelmű 40%-ának részesedése az összjövedelemből [forrás: World Inequality Database]

Akkor tehát van-e a jövedelmi egyenlőtlenségnek optimális szintje?

A kérdés már a tanulmány címében is szerepelt, ideje visszatérni rá. A két szélsőséges (teljes jövedelmi egyenlőség, illetve az extrém jövedelmi egyenlőtlenség) különböző okokból nem tűnik vonzóknak, akár elvi szempontból, akár az ezekre épülő társadalmak hosszú távon vett sikertelensége miatt. Ebből viszont az következik, hogy kell legyen a jövedelmi egyenlőtlenségnek egy közbűlső, optimális szintje. Igen ám, de kérdés, hogy ezt hogyan határozhatjuk meg, illetve milyen szempontok befolyásolják. Továbbá, ha megvannak a szempontjaink, akkor további költői kérdés, hogy vajon ugyanazt az eredményt kapjuk-e a különböző szempontok mentén.

Egy kísérlet a jövedelmi egyenlőtlenség optimumának számszerűsítésére Syed Yusuf Saadat, a bangladesi Észak-Dél Egyetem kutatójának nevéhez kapcsolódik. Saadat 1960 és 2010 között 50 éves intervallumra vonatkozóan hasonlította össze a világ 25 vezető országának gazdasági (GDP) növekedését és jövedelmi egyenlőtlenségét (Gini-index) (Saadat, 2014). Az eredmények meglepőek, de a tanulmány eddigi részei alapján nem váratlanok: az egyenlőtlenség alacsony tartományában pozitív volt a kapcsolat, míg magasabb értéke esetében negatív. Ez azt jelenti, hogy alacsony jövedelmi egyenlőtlenség mellett a liberális, „laissez-faire” gazdasági megközelítés, a szabad piaci mechanizmusok támogatása lehet jótékony hatással a gazdasági növekedésre, míg magas egyenlőtlenségi szint mellett éppen ellenkezőleg, az adórendszer progresszívabbá tétele, a tőkejövedelmek

FOLYTATÁS A 15. OLDALON

1. ábrán látunk, és amely a görbe szerint mindössze 10 éve tart, nem feltétlenül jelenti, hogy a folyamat hosszú távon is folytatódik. A görbe lefelé ívelő vége örvendetes, ám mint a grafikonról leolvasható, hasonló mérséklődésre 1950 és 1960 között is sor került, és az csak ideiglenesnek bizonyult. Egyelőre a vitatható Gini-indexen kívül semmi nem utal arra, hogy az ezredfordulót megelőző rövid csökkenésben hosszú távú tendenciát kellene látnunk.

Ez nehezen is várható, hiszen jelenleg a fejlődő országok támogatják hatalmas pénzüsszegekkel a fejletteket, ők a világgazdaság nettó befizetői: többet adnak, mint amennyit onnan különböző jogcímenek visszakapnak. Annál a fejlesztési segílynél ugyanis, amelyet a gazdag országok bankjai a szegény országok számára egy év alatt folyósítanak – és amely az USA esetében a nemzeti jövedelem mindössze 0,13%-át, Nagy-Britannia esetében annak 0,31%-át éri el – kb. nyolcszor akkora az az összeg, amit utóbbiak törlesztés és kamat címén ugyanannyi idő alatt visszafizetnek nekik [Layard 2005, Fülep 2008].

Visszatérve a mezőgazdaság előtti időkre, a gyűjtögető-vadászó népek között hasonló mértékű különbségek nyilvánvalóan nem léteztek. A kajakkal, szánnal, művészi szobrokkal és meszerien megvarrt táskákkal, ruhákkal rendelkező eszkimóknak talán nem 12 kg-ot kitevő magántulajdonuk volt, mint a Kalahári busmanjainak, és utóbbiak is bizonyára több tárggyal bírtak, mint a nyélbe foglalt kőszerszámokat, bumerángot, csonteszközöket, horgot, hálót, csapdát, íjat és nyílvevőt nem használó, tüzet sem gyújtó tasman őslakók [Lee 1979, Burch 1990,

Diamond 1992]. Viszont mivel e népek egymást nem ismerték, a másik tárgyainak sokasága – amire a fennmaradásukhoz az adott élőhelyen egyébként szükségük volt – igazságérzetüket nem zavarta. Amely népek olyan közelségben éltek, hogy esetleg erre mégis sor kerülhetett, igény esetén könnyűszerrel előállíthatták ugyanazokat a javakat a kívánatos mennyiségben. Nem lényegtelen körülmény, hogy a „jómódúbb” népek viszonylagos gazdagságukra nem a többi nép kizsákmányolásával tettek szert, ami szintén alapvető különbség a civilizált világ mai helyzetéhez képest. Az elmondottakat akképpen foglalhatjuk össze tehát, hogy míg a népek között jelenleg óriási és valószínűleg egyre növekvő mértékű egyenlőtlenség jellemző, az élelmiszertermelés előtti időkben pszichológiai értelemben teljesnek mondható egyenlőség uralkodott.

Hivatkozások

1. http://articles.economictimes.indiatimes.com/2012-06-06/news/32079131_1_wage-indian-workers-mcdonald
2. <https://www.bond.org.uk/news/2018/10/what-does-new-world-bank-data-tell-us-about-progress-on-poverty>

Irodalomjegyzék

- Burch, Jr, E. S. – Forman, W. [1988/1990]: **The Eskimos**. University of Oklahoma Press, Norman and London
- Diamond, J. M. [1997]: **Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies**. W. W. Norton and Company, New York [Magyarul: Háborúk, járványok, technikák: A társadalmak fátumai. Budapest, Typotex Kiadó, 2000]

FOLYTATÁS A 13. OLDALRÓL

magasabb adórátája, és a pénzpiacok szigorúbb szabályozása serkentheti a növekedést. Saadat a Gini-index optimális értékét is kiszámította, szerinte ez 0,38.

Mielőtt azonban mindebből messzemenő következtetéseket vonnánk le, és futnánk meggyőzni a politikusokat, hogy a Gini-index Saadat-féle optimumának elérését célzó intézkedéseket hozzanak, fontos látni, hogy ez az érték – a számítás minden egyéb módszertani korlátja mellett – egyetlen szempontra, a gazdasági növekedésre optimalizál. De mi az optimális érték, ha az ökológiai lábnyom minimalizálását, a társadalmi kohézió növelését vagy egyéb, a fenntartható fejlődés szempontjából kulcsfontosságú szempontot tartunk fontosnak? Minden bizonnyal jóval alacsonyabb, mint a fenti eredmény, ami kicsit magabiztosabban hangzik annál a válasznál, hogy fogalmunk sincs.

A válasz tehát arra, hogy van-e a jövedelmi egyenlőtlenségnek optimális szintje: attól függ, de valószínűleg annál kevesebb...

Források

- Dusek Tamás, Lukács Réka, Rácz Irma [2014]: **Development differences among the Regions of Hungary**. Procedia Economics and Finance, 9 [2014], 264-277.
- ENSZ [2015]: **Világunk átalakítása: Fenntartható fejlődési keretrendszer 2030**. <https://ensz.kormany.hu/download/7/06/22000/Vil%C3%A1gunk%20%C3%A1talak%C3%AD-t%C3%A1sa%20Fenntarthat%C3%B3%20Fej-l%C5%91d%C3%A9si%20Keretrendszer%202030.pdf>
- ENSZ [2020]: **UN Sustainable Development Goals**, Knowledge Platform <https://sustainabledevelopment.un.org>
- Kerekes Sándor [2007]: **A környezetgazdaságtan alapjai**, Aula Kiadó

Fülep D. [2008]: **Túlnépesedés? Napjaink demográfiai helyzetképe**. In: Baritz S. L. – Fülep D.: „... Hogy művelje és őrizze meg” [Ter 2,15]: Tanulmánygyűjtemény a környezettudatos gondolkodáshoz. Szent István Társulat, Budapest

Giddens, A. [2006]: **Sociology**. 5th Edition. Polity Press, Cambridge [Magyarul: Szociológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2008]

Horváth B. [2020]: **Erkölc és civilizáció: A környezeti problémák etikai oldala**. Typotex Kiadó, Budapest

Layard, R. [2005]: **Happiness: Lessons from a New Science [Magyarul: Boldogság: Fejezetek egy új tudományból]**. Lexecon Kiadó, Győr, 2007]

Lee, R. B. [1979]: **The !Kung San: Man, Women, and Work in a Foraging Society**. Cambridge University Press, Cambridge

Pinker S. [2018]: **Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress**. Penguin Books, New York [Magyarul: Felvilágosodás most: Védőbeszéd az értelem, a tudomány, a humanizmus és a haladás mellett. Alexandra Kiadó, Pécs, 2019]

Ponting, C. [2007/1991]: **A New Green History of the World: The Environment and the Collapse of Great Civilisations**. Vintage Books, London

Rees, W. E. [2000]: **Patch Disturbance, Eco-footprints, and Biological Integrity: Revisiting the Limits to Growth [or Why Industrial Society Is Inherently Unsustainable]**. In: Pimentel, D. – Westra, L. – Noss, R. F. [eds]: **Ecological Integrity: Integrating Environment, Conservation, and Health**. Island Press, Washington D. C.

Vida G. [2007]: **Fenntarthatóság és a tudósok felelőssége**. Magyar Tudomány, 12, 1600. o. <http://www.matud.iif.hu/07dec/15.html>

Nagy Zita Barbara [2018]: **A jólét és a jólét közgazdasági összefüggéseinek komplex elemzése: A jövedelemegyenlőtlenség természetes határa**, PhD-disszertáció, Pannon Egyetem, Keszthely

Szigeti Cecília, Tóth Gergely [2015]: **Egyenlőtlen egyenlőtlenségek a 21. században**, in: Nagy Zita Barbara [szerk.], LVII. Georgikon Napok, Pannon Egyetem, Keszthely, p. 515-521.

Világbank: **Gini-index**, World Bank Estimate <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>

Wikipedia: **Lorenz-görbe** http://en.wikipedia.org/wiki/File:Economics_Gini_coefficient.svg

Wikimedia [2019]: **A különböző országok jövedelmi egyenlőtlensége a Gini-index alapján** https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2017_Coeficiente_de_Gini_Map_a_del_mundo.svg

World Inequality Database <https://wid.world/world>